

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

ОВСЮЧЕНКО ЮРІЙ ВІКТОРОВИЧ

УДК 65.011.12

**ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті радіоелектроніки
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник – кандидат економічних наук, професор
Коюда Павло Миколайович,
Харківський національний університет радіоелектроніки,
професор кафедри економічної кібернетики.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Отенко Ірина Павлівна,
Харківський національний економічний університет,
професор кафедри економічного аналізу;

кандидат економічних наук, доцент
Бондар Наталія Миколаївна,
Національний транспортний університет,
доцент кафедри менеджменту та підприємництва.

Захист відбудеться “27” червня 2008 року о 15,00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.820.05 Української державної академії залізничного транспорту за адресою: 61050, м. Харків, майдан Фейєрбаха, 7, ауд. 3.501.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Української державної академії залізничного транспорту за адресою: 61050, м. Харків, майдан Фейєрбаха, 7, ауд. 2.209.

Автореферат розісланий « ____ » _____ 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Чорнобровка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Прискорені темпи змін зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на функціонування економічного механізму діяльності автотранспортних підприємств, викликають необхідність підвищення адаптивності українських господарських структур до зовнішнього середовища, умов інтеграції. Це потребує постійного прогнозування і контролю за змінами мікро- і макросередовища та здійснення систематичної і комплексної оцінки функціонування економічного механізму діяльності підприємств. Складність розрахунку такої оцінки обумовлена тим, що підприємство – це складна відкрита система, яка включає в себе безліч елементів, що тісно взаємодіють як між собою, так і з зовнішнім середовищем. Часткове вирішення даної задачі можливе на основі розробки та впровадження на транспортних підприємствах адаптованого до сучасних умов методичного підходу для оцінки функціонування економічного механізму діяльності підприємств. Використання цієї методики на постійній основі може розглядатися як важлива задача в рамках проблем адаптації автотранспортних підприємств, які передбачають: вирішення головної задачі транспортної логістики – розробка ретельно зваженої та обґрунтованої пропозиції; надання можливості створювати ефективну інтегровану систему регулювання й контролю матеріальних та інформаційних потоків суб'єктів господарювання, що її створюють тощо.

Актуальність теми. Теоретичні та практичні дослідження, що пов'язані з аналізом ефективності функціонування підприємств, висвітлені в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, таких як: І. Ансофф, В. Дикань, М. Мескон, Б. Мільнер, В. Москаленко, К. Пивоваров, З. Соколовська, О. Федонін, А. Шеремет, О. Шипунов, В. Шинкаренко та ін.

Розробкою проблеми дослідження функціонування економічного механізму та факторів, що є визначальними, займалися такі провідні вчені, як: Н. Бондар, І. Дмитрієв, С. Мочерний, Ю. Осипов, І. Отенко, В. Пономаренко, В. Самочкін, В. Палій, О. Пушкар, О. Тридід та ін.

Але результати їх досліджень не дозволяють достатньою мірою розв'язати певні теоретичні та науково-методичні проблеми і у достатньому обсязі виконати об'єктивну всебічну оцінку функціонування економічного механізму діяльності підприємств, яка носила б комплексний характер. Недостатня розробка цих питань, а також їх методичне та практичне значення визначили вибір теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри економічної кібернетики Харківського національного університету радіоелектроніки за темою «Теоретичні і практичні підходи до моделювання системи управління сучасним підприємством» (№ДР 0103U001565) та «Розроблення теоретико-методичного забезпечення управління підприємством та його підсистемами» (№ДР 0106U005741) у Харківському національному економічному університеті.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є узагальнення та розвиток теоретичних і науково-практичних підходів та розробка методичних рекомендацій щодо оцінки функціонування економічного механізму діяльності автотранспортних підприємств.

Досягнення поставленої мети спрямовано на вирішення таких завдань:

- визначити сутність та уточнити поняття «економічний механізм діяльності підприємства»;
- проаналізувати підхід до прийняття управлінських рішень на автотранспортних підприємствах в умовах світових інтеграційних процесів;
- удосконалити підхід до розвитку організаційної структури транспортних підприємств;
- узагальнити теоретичні підходи щодо оцінки функціонування економічного механізму діяльності підприємств та обґрунтувати необхідність використання багатоаспектного підходу;
- обґрунтувати коректування оцінки функціонування економічного механізму діяльності підприємств;
- розробити методичний підхід щодо оцінки функціонування економічного механізму діяльності автотранспортних підприємств.

Об'єктом дослідження є процес функціонування економічного механізму діяльності автотранспортних підприємств.

Предмет дослідження – теоретичні та науково-методичні засади оцінювання функціонування економічного механізму діяльності автотранспортних підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною базою дослідження стали роботи вітчизняних і закордонних спеціалістів з питань оцінювання функціонування економічного механізму діяльності підприємств; законодавчі та нормативні акти України; статистична інформація та бухгалтерська документація підприємств, що досліджуються; періодичні видання, публікації та науково-дослідні розробки, а також інформація, отримана в результаті соціологічних опитувань. У процесі дослідження використані методи: *аналізу та синтезу* для оцінювання економічного механізму діяльності підприємств; *узагальнення та формальної логіки* – для дослідження наукової проблематики у працях закордонних і вітчизняних вчених; *системного підходу* – для дослідження систем зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на результати діяльності підприємств, фінансового аналізу, організаційну структуру; *абстракції, індукції та дедукції* – для визначення сутності економічного механізму діяльності підприємств та його взаємодії з іншими складовими системи управління; *зіставлення* – для узагальнювання показників виробничо-господарської діяльності підприємств; *графічний* – для візуального уявлення оцінки економічного механізму діяльності підприємств; *статистичні* – з метою дослідження промислового потенціалу підприємств; *математичного аналізу* – для оцінки чутливості економічного механізму діяльності підприємств; *експертних оцінок* – для визначення вагових коефіцієнтів значущості критеріїв оцінки для розрахунку інтегрального показника.

Наукова новизна одержаних результатів, отриманих особисто автором, полягає у наступному:

вперше:

- обґрунтовано та розроблено методичний підхід до кількісної оцінки функціонування економічного механізму діяльності транспортних підприємств на основі таких складових: організаційно-технічний рівень виробництва; фінансовий стан підприємства; гнучкість розвитку підприємства; чутливість економічного механізму, який на відміну від існуючих дозволить комплексно оцінити виробничо-господарську діяльність підприємств;

удосконалено:

- підхід до обґрунтування управлінських рішень на автотранспортних підприємствах по співробітництву з надання послуг на основі міжгалузевого підходу, що базується на створенні логістичного виробничо-розподільного ланцюга;

- методичний підхід до оцінки фінансового стану транспортних підприємств на основі усередненої величини рейтингової оцінки та показника ймовірності банкрутства, що дозволяє комплексно оцінити фінансовий стан;

- підхід до розвитку організаційної структури транспортних підприємств, що враховує вплив мотивації, організаційно-правового, методичного, інформаційного, соціально-психологічного, кадрового, матеріально-технічного та фінансового забезпечення, що відповідає принципам системного підходу;

дістало подальший розвиток:

- уточнення поняття «економічний механізм діяльності підприємства» з урахуванням його складових (організаційно-управлінської, фінансово-економічної, виробничо-технологічної, організаційно-технічної та власне економічної), що визначають його сутність на основі системного підходу;

- обґрунтування розрахунку показника чутливості, що дозволяє визначити стійкість економічного механізму з урахуванням організаційно-технічного рівня виробництва, фінансового стану та гнучкості розвитку автотранспортних підприємств при наданні нових послуг;

- методичний підхід до визначення оцінки функціонування економічного механізму діяльності підприємств на основі однонаправленості показників з використанням їх стандартизованих значень.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що запропоновані науково-практичні розробки надають можливість: зробити зважений та економічно обґрунтований вибір контрагентів серед підприємств транспортного комплексу в умовах сучасних світових інтеграційних процесів та створення виробничо-розподільного ланцюга; використання на автотранспортних підприємствах для проведення оцінки функціонування економічного механізму діяльності суб'єктів господарювання; визначення впливу факторів; проведення аналізу з метою виявлення резервів і забезпечення ефективності діяльності конкретного підприємства. Методичні розробки, викладені в дисертації, можуть застосовуватися: при розробці і прийнятті управлінських рішень; при оцінюванні конкурентного середовища; для порівняння об'єктів вкладення

коштів з позиції потенційного інвестора, оскільки оцінка є багатофакторною і стосується основних аспектів діяльності підприємства; для аналізу виробничо-господарської діяльності підприємств консалтинговими фірмами у своїх різноманітних цілях. Практичне впровадження результатів дослідження спрямоване на покращення результатів господарської діяльності автотранспортних підприємств та формування комплексу заходів щодо удосконалення оцінки економічного механізму діяльності підприємств.

Наукові результати дисертаційної роботи знайшли конкретне практичне застосування на підприємствах України. Розроблена методика оцінки функціонування економічного механізму діяльності транспортних підприємств впроваджена у практичну діяльність ВАТ «ХСАТІ – 2004» та ТОВ «Алюр – 2005». Основні напрямки запропонованої методики використовуються в навчальному процесі при вивченні курсів «Економіка підприємства» (у розділах «Інвестиційні ресурси» і «Фінансово-економічні результати й ефективність діяльності») та «Економічний аналіз» (у розділі «Аналіз фінансового стану підприємства») у Харківському національному університеті радіоелектроніки.

Особистий внесок здобувача. Наукові висновки і результати, отримані під час дослідження, зроблені автором самостійно. В роботі [1] дисертантом запропоновано підхід щодо раціональних варіантів структурних рішень підприємств на основі застосування актуальних принципів структурної побудови. В роботі [5] розроблено підхід багатофакторної оцінки чутливості економічного механізму підприємства на основі частинних похідних. У роботі [8] виділено структурні елементи економічного механізму.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення і практичні результати проведених досліджень, висновки і рекомендації, які викладені в дисертації, доповідались на VI Міжнародному молодіжному форумі «Радіоелектроніка і молодь у XXI сторіччі» (Харків, 23–25 квітня 2002 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я» (20–21 травня 2004 р., Харків, ХП), Міжнародній науково-практичній конференції «Динаміка наукових досліджень – 2006» (Дніпропетровськ, 17–28 липня 2006 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Науковий потенціал світу – 2007» (Прага, 16–30 вересня 2007 р.), III Міжнародній науково-практичній конференції «Наука и образование без границ – 2007» (Софія, 16–27 грудня 2007 р.).

Публікації. Результати досліджень опубліковано у 15 наукових працях, в тому числі 9 статей у наукових журналах і збірниках, що визнані ВАК України фаховими з економіки, 6 – у матеріалах і тезах конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 8,4 ум.-друк. арк., з яких особисто автору належать 7,6 ум.-друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатків. Робота викладена на 266 сторінках машинописного тексту і містить 19 таблиць на 12 сторінках, 26 рисунків – на 14 сторінках, 14 додатків на 48 сторінках. Список використаних джерел з 201 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито сутність наукової проблеми і стан досліджень з питань оцінювання функціонування економічного механізму діяльності підприємства; дано загальну характеристику роботи; визначено мету, об'єкт і предмет дослідження, сформульовано завдання дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, подано інформацію про їх апробацію та впровадження в практику.

У першому розділі – «Теоретичні основи функціонування економічного механізму діяльності транспортних підприємств» – розглядаються теоретичні аспекти функціонування економічного механізму діяльності підприємства з позиції теорії економічного аналізу та теорії конкурентоспроможності, зокрема, уточнено поняття «економічний механізм діяльності підприємства»; узагальнені підходи до організаційної побудови підприємства як цілісної системи; систематизовані ознаки сутності економічного механізму діяльності підприємства; обґрунтована структура економічного механізму як складової господарського механізму підприємства.

Теоретичні підходи до визначення економічного механізму діяльності підприємства розглянуті в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених було покладено в основу обґрунтування визначення поняття «економічний механізм діяльності підприємства» як складової господарського механізму, що відбиває сукупність організаційних, фінансових та економічних методів, способів, форм, інструментів і важелів, за допомогою яких здійснюється регулювання організаційно-управлінських, фінансово-економічних, виробничо-технологічних, організаційно-технічних, власне економічних процесів та відносин з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності суб'єктів господарювання.

На основі дослідження щодо організаційної побудови, підприємство – це цілісна організаційна система, яка насамперед вміщує відповідні елементи, спосіб їх прямих і зворотних зв'язків, їх взаємодії та мету.

Функціонування будь-якого підприємства здійснюється відповідно до діючих механізмів. Механізм пропонується розглядати комплексно: як процес і як явище. І це дозволяє враховувати сукупність послідовних дій (етапів) та відповідне об'єднання елементів системи для реалізації мети, які діють на підставі визначених умов, правил та відповідних процедур. На основі такого підходу сутність «економічного механізму діяльності підприємства» розкривається за такими системними ознаками: 1) елементною, при якій механізм – це організуюча система взаємозв'язків між структурними елементами; 2) функціональною, якщо механізм розглядається як сукупність видів діяльності, спрямованих на досягнення визначеної мети; 3) процесною, коли механізм розкривається через взаємодію з розв'язання питань, тобто як процес підготовки, розробки і прийняття управлінських рішень.

Пропонується визначати структуру побудови економічного механізму як складової господарського механізму підприємства в цілому (рис. 1).

Запропонований підхід забезпечує логічно-послідовний взаємозв'язок основних складових господарського механізму підприємства і насамперед

економічного механізму. Цей механізм діяльності підприємства потребує узагальненої оцінки за його складовими.

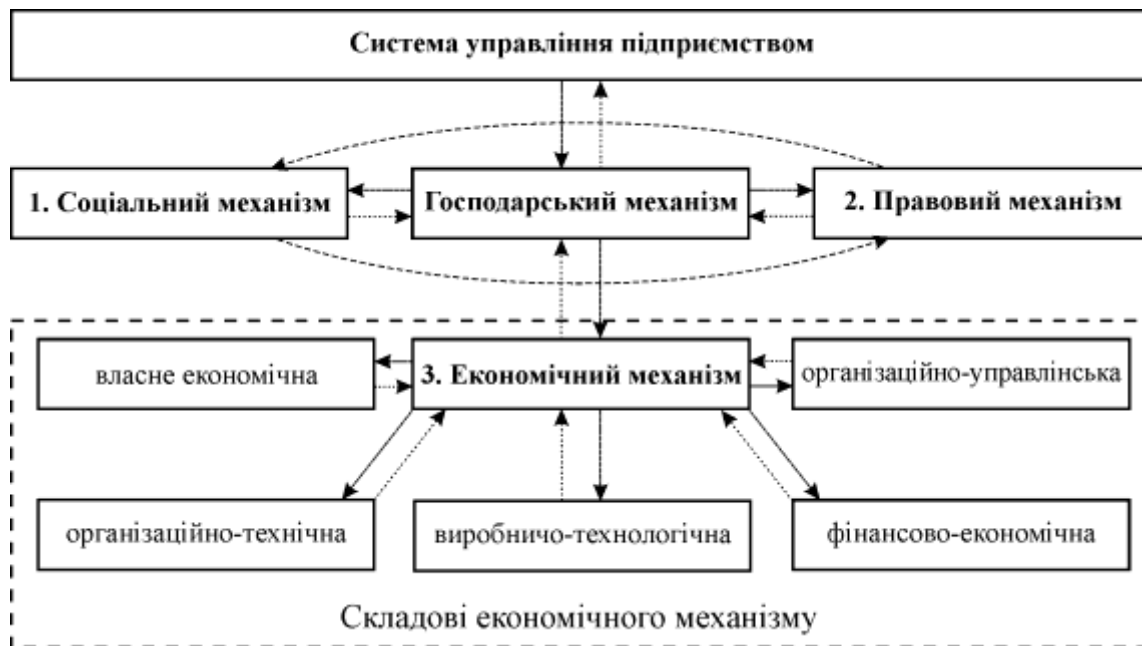

Рис. 1. Рекомендована структура економічного механізму як складової господарського механізму підприємства

Використання результату оцінки функціонування економічного механізму діяльності підприємства (ФЕМДП) забезпечує його ефективність та прийняття обґрунтованих управлінських рішень для вибору стратегії розвитку підприємства в цілому як системи, з урахуванням мікро- та макросередовища підприємства.

Пропонується враховувати такі властивості та основні характеристики ФЕМДП: основною функцією економічного механізму є реалізація процесу організації та прийняття економічних рішень, які спрямовані на досягнення поставленої мети підприємства; ФЕМДП є найважливішою складовою функціонування господарського механізму підприємства; складові економічного механізму такі: організаційно-управлінська, фінансово-економічна, виробничо-технологічна, організаційно-технічна та власне економічна; об'єктом економічного механізму є потенціал підприємства та підвищення економічної ефективності його використання; ФЕМДП забезпечує взаємовідносини та взаємодіє поряд із соціальним та правовим механізмами підприємства як цілісної системи.

Дослідження послідовності ланцюга: організаційна структура підприємств → виробнича структура → організаційна структура управління дозволило узагальнити принципи організації та відокремити їх групи: організації структур (1); організації процесів (2); раціоналізації структур (3); раціоналізації процесів (4).

Визначена структура економічного механізму діяльності підприємства та комплексний підхід до нього потребують дослідження на підприємствах транспортного комплексу.

У другому розділі – «Дослідження функціонування економічного механізму діяльності автотранспортних підприємств» – проаналізовано та

систематизовано підходи до оцінки функціонування економічного механізму діяльності підприємства; визначено фактори впливу та функціонування складових господарського механізму; обґрунтовано необхідність створення виробничо-розподільного ланцюга в умовах інтеграції транспортного комплексу та вибору контрагентів на основі відповідних критеріїв.

Розглянуті підходи до оцінки функціонування економічного механізму можна умовно поділити на дві групи: 1) спрощені, а саме: рівень організації виробництва; рівень організації праці; технічний рівень виробництва; фінансовий стан тощо; 2) комплексні, які вміщують багатофакторну оцінку функціонування економічного механізму.

Більшість автотранспортних підприємств (АТП) використовують спрощені методи оцінки тільки для отримання результатів фінансово-господарської діяльності і взагалі не здійснюють оцінку ФЕМДП. Така оцінка не є абсолютно об'єктивним критерієм діяльності автотранспортних підприємств. Основні недоліки такого стану справ на підприємствах автотранспорту обумовлені, насамперед, відсутністю організаційно-методичного забезпечення проведення узагальнюючої оцінки ФЕМДП.

Аналіз господарської діяльності автотранспортних підприємств дозволив визначити залежність функціонування соціального механізму від умов праці, плану соціального розвитку підприємства і психологічного клімату в колективі. Керівництво майже всіх підприємств приділяє недостатньо уваги більшості факторів, що є впливовими. Разом з цим, вироблення й прийняття управлінського рішення на автотранспортних підприємствах, що досліджувалися, здійснюється, як правило, одноосібно, і лише в окремих випадках – колективно. Групове прийняття рішень є підґрунтям для використання резервів підвищення ефективності функціонування господарського механізму автотранспортних підприємств у цілому. Функціонування економічного механізму, як основної складової господарського механізму, обумовлено, насамперед, технологією менеджменту та середовищем її реалізації. В сучасних умовах прийняття управлінських рішень керівництвом автотранспортних підприємств базується на людському потенціалі, організаційній структурі, регламенті, організаційних елементах тощо.

Дослідження функціонування економічного механізму свідчить, що у керівництва автотранспортного підприємства основним поточним завданням є пошук і вибір контрагента (замовника) на довгострокове співробітництво за контрактом перевезень. З цією метою робиться обґрунтування (сценарій) вибору контрагента за відповідними критеріями. На основі проведеного аналізу та дослідження обґрунтовано підхід для вибору контрагентів щодо підготовки та прийняття відповідного управлінського рішення для автотранспортного підприємства (рис. 2).

Підприємство-автоперевізник пропонує замовникам одну з найголовніших переваг – оперативне своєчасне надання послуг порівняно із їх вартістю.

Завдання економічного механізму автотранспортного підприємства – це отримання кінцевого результату, який супроводжується зменшенням собівартості послуг з автоперевезень, зростанням прибутку, або зниженою ціною, що

забезпечує підвищення конкурентоспроможності підприємства на ринку транспортних послуг.

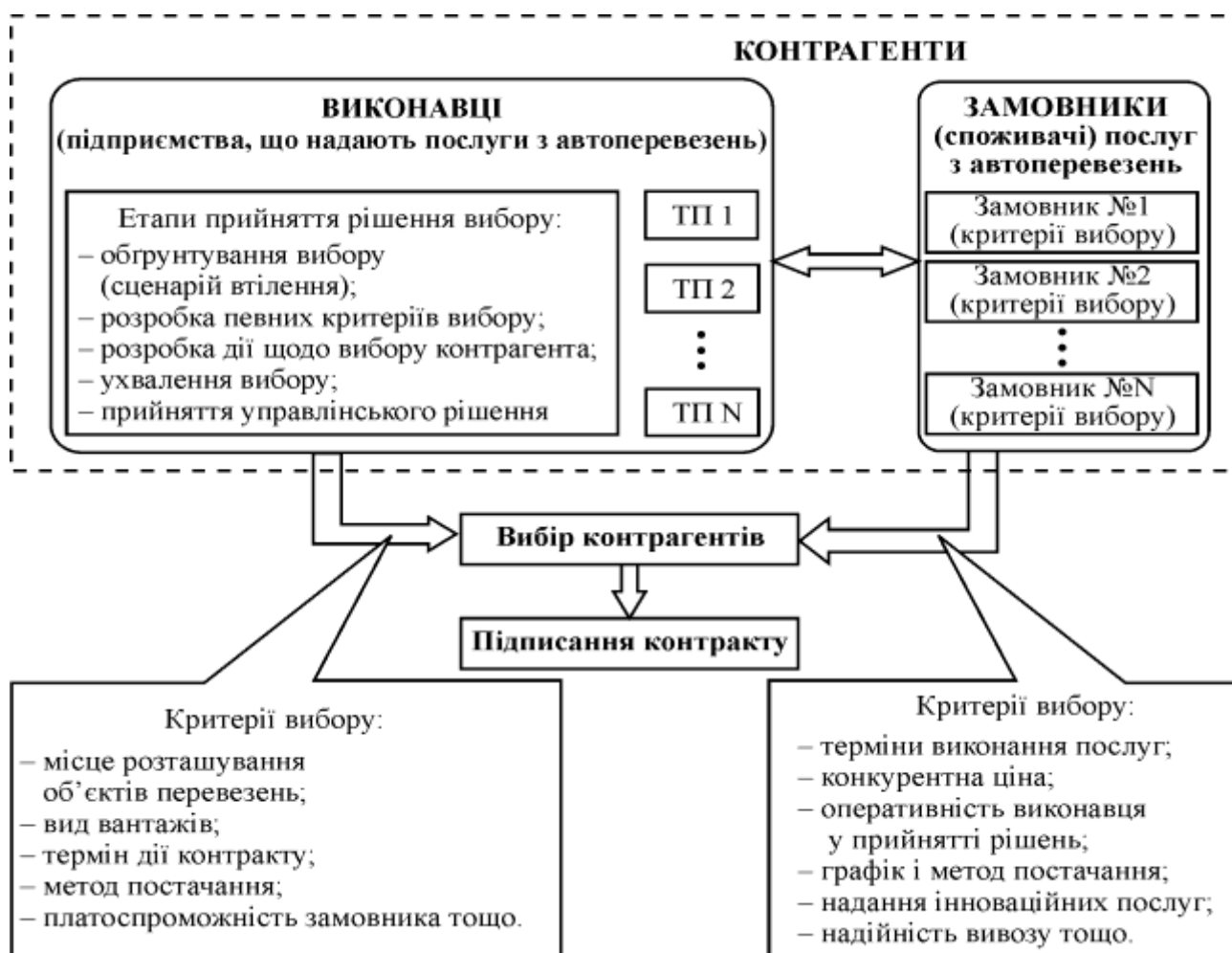

Рис. 2. Підготовка та прийняття управлінського рішення для вибору контрагентів

Розробка ретельно зваженої та обґрунтованої пропозиції транспортних підприємств (ТП) у сучасних умовах має сприяти отриманню стійкої позиції та конкурентних переваг серед інших конкурентів. Вибір пропонується здійснювати на основі використання узагальнюючого показника, що і може стати необхідним критерієм вибору контрагента.

Пропонується варіант створення логістичного виробничо-розподільного ланцюга на основі узагальнених систематизованих підходів до формування каналів розподілу транспортного комплексу в умовах сучасних інтеграційних процесів (рис. 3).

Запропонований підхід дає можливість сформулювати модель оцінки ФЕМДП для розробки і застосування управлінських рішень на автотранспортних підприємствах в умовах інтеграційних процесів.

У третьому розділі – «Формування моделі оцінки функціонування економічного механізму діяльності транспортних підприємств» – розроблено модель структурного удосконалення транспортних підприємств, запропоновано

методичний підхід оцінювання функціонування економічного механізму підприємств, розроблено методику оцінки чутливості та розрахунку інтегрального показника функціонування економічного механізму діяльності підприємств.

Рис. 3. Логістичний виробничо-розподільний ланцюг в умовах інтеграції автотранспортних підприємств до каналів розподілу на основі міжгалузевого підходу до транспортного комплексу

Поліпшення економічного стану автотранспортних підприємств і пристосування до сучасних умов можливе, насамперед, завдяки підвищенню якості розробки та оперативності застосування структурних проектів. Пропонується модель розвитку організаційної структури транспортних підприємств, що включає: основні етапи удосконалення організаційної структури; фактори (умови), що є впливовими на розвиток організаційної структури транспортних підприємств; послідовність етапів здійснення структурних змін і кінцевий результат, отриманий за умов їх впровадження (рис. 4).

На основі дослідження відокремлених підходів до оцінки організаційно-технічного рівня виробництва, фінансового стану підприємства, гнучкого розвитку та чутливості економічного механізму запропонована послідовність оцінки ФЕМДП, яка включає п'ять основних етапів (рис. 5).

Головне – це оцінка результатів господарювання, виявлення і врахування факторів, що впливають на підсумкові показники, аналітична обробка результатів оцінки (порівняльна оцінка різних об'єктів), визначення резервів і шляхів підвищення ефективності діяльності транспортного підприємства.

Окрема увага в дисертаційній роботі приділяється етапу кількісної оцінки ФЕМДП, особливість якого полягає у визначенні окремої оцінки кожного з

підетапів (2.1 – 2.4) та розрахунку узагальнюючого інтегрального показника щодо оцінки ФЕМДП (підетап 2.5).

Рис. 4. Модель розвитку організаційної структури транспортних підприємств

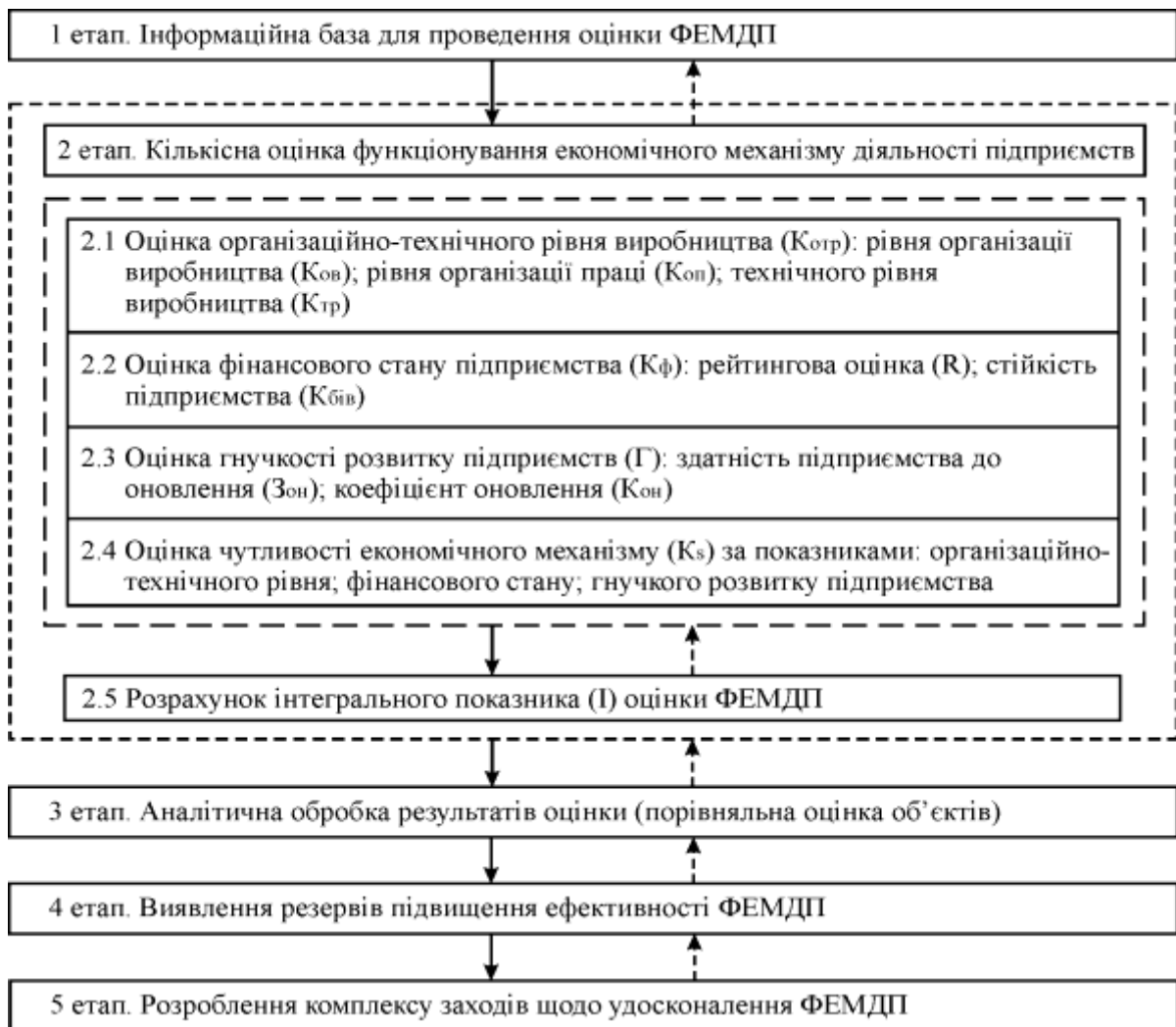

Рис. 5. Основні етапи оцінки ФЕМДП

Оцінку організаційно-технічного рівня виробництва рекомендується розраховувати як середньозважену величину трьох коефіцієнтів: організації виробництва, організації праці, технічного рівня виробництва. Оцінку фінансового стану підприємства пропонується здійснювати одночасно з урахуванням рейтингової експрес-оцінки та стійкості підприємства (коефіцієнт Бівера). Показник гнучкості розвитку підприємства (Γ) характеризує можливості підприємства надавати за визначений термін певну кількість послуг.

Як один з напрямків оцінки ФЕМДП автотранспорту пропонується оцінювати чутливість економічного механізму за: організаційно-технічним рівнем виробництва; фінансовим станом підприємства; гнучкістю розвитку підприємства. Чутливість економічного механізму діяльності підприємства визначається до змін таких показників: прибуток на оновлення (ПО); чистий прибуток (ПЧ); кількість послуг, які знаходяться на стадії розробки і освоєння ($N_{\text{осв}}$); фінансової стійкості підприємства за допомогою коефіцієнта Бівера ($K_{\text{бів}}$).

Коефіцієнт чутливості (K_s), зумовлений незначними і незалежними абсолютними відхиленнями параметрів ($\Delta \text{ПО}$, $\Delta \text{ПЧ}$, $\Delta N_{\text{осв}}$, $\Delta K_{\text{бів}}$), визначається за формулою:

$$K_s = \frac{1}{S} \cdot \text{grad}(S) \cdot \Delta x = \frac{1}{S} \cdot \left[\frac{\partial S}{\partial \text{ПО}} \cdot \Delta \text{ПО} + \frac{\partial S}{\partial \text{ПЧ}} \cdot \Delta \text{ПЧ} + \frac{\partial S}{\partial N_{\text{осв}}} \cdot \Delta N_{\text{осв}} + \frac{\partial S}{\partial K_{\text{бів}}} \cdot K_{\text{бів}} \right], \quad (1)$$

де $\frac{\partial S}{\partial x_i}$ – функція чутливості (S) до параметра x_i (x_i ($i=1, 2, \dots$)) – внутрішні

параметри, що змінюються.

Найбільшу стійкість матиме організаційно-економічний механізм тих підприємств, яким відповідає коефіцієнт із мінімальним значенням K_s . Використання однонаправлених показників потребує застосовувати обернений коефіцієнт чутливості (K'_s), який розраховується за формулою: $K'_s = 1/K_s$.

Пропонується здійснювати розрахунок інтегрального показника (I) шляхом порівняння кожного з оцінних показників моделі, що рекомендується, з такими самими показниками інших підприємств, в яких були найкращі результати діяльності. Вихідні показники матриці стандартизуються відносно відповідного показника (максимальне значення) найкращого з підприємств. Для кожного підприємства значення інтегрального показника функціонування економічного механізму (I) пропонується визначати за формулою:

$$I = \sqrt{k_1 \cdot X_{1j}^2 + k_2 \cdot X_{2j}^2 + \dots + k_n \cdot X_{nj}^2}, \quad (2)$$

де k_1, k_2, \dots, k_n – коефіцієнти вагові (значущості) показників, що визначені експертами;

X_{ij} – стандартизовані однонаправлені показники j -го періоду.

На підставі даних із стандартизованими значеннями наведено інтегральний

показник з урахуванням вагових коефіцієнтів значущості кожної складової (табл. 1).

Інтегральний показник оцінки функціонування економічного механізму діяльності підприємств за стандартизованими вихідними показниками

Показник	Коеф. значущості	Підприємства транспортного комплексу					
		ТОВ «Ріфорт»	ТОВ «Алюр-2005»	ВАТ «ХСАТП-2004»	ВАТ АТП №16354	ТОВ «ДАКОТРАНС – ЛТД»	ТОВ «Харвік – ЛТД»
1. $K_{отр}$	0,13	0,9952	0,8967	0,751	1,0	0,9138	0,8674
2. K_f	0,17	1,0	0,5459	0,3515	0,6033	0,5063	0,688
3. Γ	0,37	0,206	0,5226	0,6586	0,2002	0,2378	1,0
4. K'_s	0,33	0,4935	1,0	0,1542	0,2567	0,2799	0,53
5. I	1	0,6283	0,7656	0,5125	0,4779	0,4459	0,8006

Більший інтегральний показник за абсолютним значенням серед підприємств транспортного комплексу мають відповідно ТОВ «Харвік-ЛТД» (0,8006) і ТОВ «Алюр-2005» (0,7656), що свідчить про краще функціонування економічного механізму діяльності цих підприємств.

Запропонований метод оцінки ФЕМДП на відміну від існуючих має такі переваги: включає показники, що характеризують організаційний, технічний, фінансовий, економічний аспекти діяльності підприємства; враховує гнучкість розвитку підприємства з урахуванням середовища підприємства; має можливість оцінити чутливість економічного механізму підприємства до змін середовища підприємства; узагальнює можливості автотранспортних підприємств з урахуванням перелічених вище переваг щодо самостійної оцінки ФЕМДП у динаміці. Інтегральний показник рекомендується застосовувати для порівняльної оцінки функціонування економічного механізму діяльності декількох підприємств, навіть з різних галузей економіки.

Використання рекомендованої методики дозволить: отримати вичерпну об'єктивну оцінку ФЕМДП на конкретний момент часу, в динаміці; провести аналіз з порівнянням; виявити резерви та прийняти обґрунтовані управлінські рішення щодо удосконалення функціонування економічного механізму діяльності на автотранспортних підприємствах в умовах інтеграційних процесів.

ВИСНОВКИ

Отримані в ході дослідження результати в сукупності вирішують важливе науково-практичне завдання з узагальнення й удосконалення засад розробки теоретичних і методичних положень, науково-практичних рекомендацій щодо

комплексної оцінки функціонування економічного механізму діяльності транспортних підприємств у сучасних умовах. Основні висновки науково-практичного характеру, які отримані в процесі дослідження:

1. На основі проведеного дослідження діяльності транспортних підприємств рекомендується розглядати економічний механізм як одну із складових господарського механізму, що відбиває сукупність організаційних, фінансових та економічних методів, способів, форм, інструментів і важелів, за допомогою яких здійснюється регулювання організаційно-управлінських, фінансово-економічних, виробничо-технологічних, організаційно-технічних, власне економічних процесів та відносин з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності суб'єкта господарювання. З урахуванням логічно-послідовного взаємозв'язку й взаємодії правового, соціального та економічного механізмів були виділені основні складові економічного механізму діяльності підприємства, а саме: організаційно-управлінська; фінансово-економічна; виробничо-технологічна; організаційно-технічна та власне економічна. Вони максимальною мірою розкривають сутність, призначення та можливість вибору найбільш ефективного арсеналу регулювання, координацію та управління підприємства у поточному періоді.

2. Виділено та обґрунтовано фактори та умови функціонування правового, соціального механізмів у взаємозв'язку з економічним механізмом діяльності підприємства транспортного комплексу. Основне завдання автотранспортного підприємства – це пошук та вибір замовників довгострокового співробітництва у сфері надання транспортних послуг. Рекомендується обґрунтувати управлінські рішення при наданні відповідних послуг як автотранспортними підприємствами, так і замовниками за критеріями. В умовах інтеграції автотранспортних підприємств до каналів розподілу на основі міжгалузевого підходу пропонується створювати логістичний виробничо-розподільний ланцюг, що дозволить забезпечити ефективне використання транспортних засобів.

3. Обґрунтована необхідність відповідності сучасної організації вимогам ринкової економіки, що викликає потребу постійного її удосконалення та організаційного розвитку. На підставі конкретних підходів запропоновано модель розвитку організаційної структури підприємства, основою якої є процедура здійснення структурних змін, що включає такі етапи: визначення потреби у структурних змінах; проектування організаційної структури; впровадження структурного проекту; оцінку результатів структурних змін.

4. На основі результатів дослідження існуючих підходів до оцінки функціонування економічного механізму діяльності (ФЕМДП) та визначених недоліків і переваг було виявлено відсутність організаційно-методичного забезпечення узагальнюючої її оцінки на підприємствах транспортного комплексу. Спрощені методи оцінки, які мають найбільше використання на автотранспортних підприємствах, передбачають відокремлену оцінку за одним з напрямків (рівень організації виробництва, рівень організації праці тощо). Комплексні методи оцінки, що вмщують узагальнення

результатів ФЕМДП суб'єкта господарювання, використовуються незначною кількістю автотранспортних підприємств (АТП).

5. Запропоновано методичний підхід кількісної оцінки ФЕМДП на основі узагальнення та систематизації існуючих підходів окремої оцінки організаційно-технічного рівня, фінансового стану, гнучкого розвитку підприємства та чутливості економічного механізму. На основі стандартизованих значень до кількісної оцінки рекомендується визначати інтегральний показник оцінки ФЕМДП за такими етапами: 1) інформаційна база для проведення оцінки; 2) кількісна оцінка ФЕМДП; 3) аналітична обробка результатів оцінки; 4) виявлення резервів підвищення ефективності ФЕМДП; 5) розробка комплексу заходів для удосконалення ФЕМДП.

6. Оцінку фінансового стану АТП пропонується здійснювати з урахуванням рейтингової експрес-оцінки та стійкості суб'єкта господарювання. Відмінністю такого підходу до оцінки фінансового стану автотранспортних підприємств є сукупне використання цих складових.

7. Обґрунтовано вибір основних факторів гнучкості розвитку автотранспортних підприємств, а саме здатність суб'єкта господарювання до оновлення (фінансування створення нових видів послуг у визначені строки) та кількості нововведених послуг АТП і вплив цього показника на ФЕМДП. Гнучкість розвитку дозволяє визначити рівень адаптації підприємств до ринку з урахуванням їх фінансових можливостей. Під час порівняльної оцінки декількох підприємств максимальне значення показника гнучкості свідчатиме про кращу адаптованість.

8. У залежності від змін середовища автотранспортного підприємства рекомендується розраховувати коефіцієнта чутливості ФЕМДП за змінами таких показників: прибуток на оновлення та накопичувальний прибуток, кількість нових послуг і фінансова стійкість підприємства (коефіцієнт Бівера), що дозволяє коректувати узагальнюючу оцінку ФЕМДП.

9. Запропонований підхід до оцінки ФЕМДП на основі узагальнюючого інтегрального показника дає можливість провести комплексну оцінку в динаміці як окремого підприємства, так і транспортного комплексу. Ця оцінка може стати критерієм вибору зваженого та економічно обґрунтованого вибору контрагентів серед підприємств транспортного комплексу в сучасних умовах створення інтегрованої системи постачання.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових збірниках і журналах

1. Коюда П.Н. Основные направления развития организационной структуры предприятия в условиях рынка / П.Н. Коюда, Ю.В. Овсяченко // Экономика: проблемы теории та практики. – Вып. 139. – 2002. – С. 22 – 27.

2. Овсяченко Ю.В. Механизм развития организационной структуры предприятия / Ю.В. Овсяченко // Экономика: проблемы теории та практики. – Вып. 174: Том I. – 2003. – С. 225–229.

3. Овсяченко Ю.В. Оценка организационно-технического уровня производства / Ю.В. Овсяченко // *Економіка: проблеми теорії та практики*. – Вип. 184: Том I. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С.168-174.

4. Овсяченко Ю.В. Оценка гибкости производственно-предпринимательских структур / Ю.В. Овсяченко // *Економіка: проблеми теорії та практики*. – Вип. 187: Том III. – 2004. – С.625-631.

5. Полозова Т.В. Оценка чувствительности организационно-экономического механизма функционирования предприятия / Т.В. Полозова, Ю.В. Овсяченко // *Економіка: проблеми теорії та практики*. – Вип. 188: Том IV. – 2003. – С. 989-995.

6. Овсяченко Ю.В. Оценка организационно-экономического механизма функционирования предприятия / Ю.В. Овсяченко // *Економіка: проблеми теорії та практики*. – Вип. 193: Том III. – 2004. – С. 734–738.

7. Овсяченко Ю.В. Оценка эффективности функционирования организационно-экономического механизма предприятия / Ю.В. Овсяченко // *Вісник Національного технічного університету “ХПІ”*. – 2004. – №26. – С. 101–108.

8. Полозова Т.В. Сутність організаційно-економічного механізму функціонування підприємств промисловості / Т. В. Полозова, Ю. В. Овсяченко // *Вісник МСУ / Vesntnik VSU /*, економічні науки. –Том VIII. – 2005. – №1-2. – С. 63–65.

9. Овсяченко Ю.В. Ключові складові економічного механізму діяльності підприємств автотранспорту / Ю.В. Овсяченко // *Економіка: проблеми теорії та практики*. – Вип. 231: Том 7. – 2007. – С. 1404–1410.

Матеріали і тези наукових конференцій

10. Овсяченко Ю.В. Механизм структурного совершенствования предприятия / Ю.В. Овсяченко // *Радиоэлектроника и молодежь в XXI веке: материалы 6-го международного молодежного форума, 23-25 апреля 2002 г., Ч.1, г. Харьков / МОН Украины, ХНУРЭ*. – Х.: ХНУРЭ, 2002. – С. 453.

11. Овсяченко Ю. В. Использование интегральной модели при рассмотрении вопроса об эффективности функционирования предприятия / Ю.В. Овсяченко // *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: анотації доповідей міжнарод. наук.-практ. конф. 20–21 травня 2004 р., м. Харків / МОН України, НТУ “ХПІ”*. – Х.: НТУ “ХПІ”, 2004. – С.821.

12. Овсяченко Ю.В. Оцінка функціонування економічного механізму діяльності підприємства за умовою односпрямованості показників / Ю.В. Овсяченко // *Современные информационные технологии в экономике и управлении предприятиями, программами и проектами: материалы IV международной научно-практической конференции г. Харьков / МОН Украины, НАУ «ХАІ»*. – Национальный аэрокосмический ун-т им. Н.Е. Жуковского «Харьковский авиационный институт», 2006. – С. 122.

13. Овсюченко Ю.В. Оцінка фінансового стану підприємства / Ю.В. Овсюченко // Динаміка наукових досліджень – 2006: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції 17–28 липня 2006 р., Том 2. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – С. 85–87.

14. Овсюченко Ю.В. Современные особенности формирования и развития предприятий автотранспорта / Ю.В. Овсюченко // Vedecky potencial sveta – 2007: materialy IV mezinarodny vedecko-prakticka conference 16-30 вересня 2007р., Dil.1. – Praha. – Ekonomické vedy: Praha. Publishing House “Education and Science” s.r.o., 2007. – С. 88–90.

15. Овсюченко Ю.В. Створення логістичних виробничо-розподільних ланцюгів – підхід щодо вирішення сучасних проблем вітчизняного автотранспорту в умовах глобалізації економіки / Ю.В. Овсюченко // Наука и образование без граница – 2007: матеріали за 3-а міжнародна научна практична конференція, 16–27 грудня 2007 р., Том 5. – Софія. – Икономики. Софія. «Бял ГРАД–БГ» ООД, 2007. – С. 99–101.

АНОТАЦІЯ

Овсюченко Ю.В. Оцінка функціонування економічного механізму діяльності транспортних підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Українська державна академія залізничного транспорту, Харків, 2008.

Дисертацію присвячено формуванню методики оцінки функціонування економічного механізму діяльності автотранспортних підприємств (АТП) в умовах інтеграції. Визначено сутність та уточнено поняття «економічний механізм діяльності підприємства».

Проаналізовано функціонування економічного механізму діяльності підприємств (ФЕМДП), а також методи оцінки ФЕМДП, які використовуються. Запропоновано концептуальну модель розвитку організаційної структури транспортних підприємств. Запропоновано показник гнучкості розвитку підприємств. Удосконалено методику оцінки чутливості за трьома напрямками: організаційно-технічний рівень виробництва; фінансовий стан підприємства; гнучкість розвитку підприємства. Розроблено методичний підхід до розрахунку інтегрального показника кількісної оцінки ФЕМДП. Запропоновано напрямки застосування методики шляхом порівняння величини показників, що оцінюються, з аналогічними у базисному році, в якому результати діяльності були найкращими.

Запропонована модель дозволяє без залучення істотних додаткових коштів забезпечити отримання об'єктивної інформації про функціонування економічного механізму транспортних підприємств, оцінити його, виявити напрямки удосконалення такого механізму, збільшити рентабельність власного

виробництва та зміцнити фінансовий стан суб'єктів господарювання. Основні теоретичні та практичні результати впроваджено в практику діяльності АТП.

Ключові слова: економічний механізм діяльності підприємства, потенціал, організаційно-технічний рівень, гнучкість розвитку підприємства, оцінка чутливості, інтегральний показник, автотранспортне підприємство.

АННОТАЦИЯ

Овсяченко Ю.В. Оценка функционирования экономического механизма деятельности транспортных предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Украинская государственная академия железнодорожного транспорта, Харьков, 2008.

Диссертация посвящена формированию методики оценки функционирования экономического механизма деятельности (ФЭМДП) автотранспортных предприятий (АТП) в условиях интеграционных процессов. Определена сущность и уточнено понятие «экономический механизм деятельности предприятия». Проанализированы экономические механизмы деятельности предприятий, а также методы оценки ФЭМДП, которые используются. Предложена модель развития организационной структуры предприятий.

Функционирование любого предприятия осуществляется в соответствии с действующими механизмами. Предлагается рассматривать механизм комплексно: как процесс и как явление. Это позволяет учитывать совокупность последовательных действий (этапов) и соответствующее объединение элементов системы для реализации цели, которые действуют на основе определенных условий, правил и соответствующих процедур. При предложенном подходе сущность «экономического механизма деятельности предприятия» раскрывается в соответствии с такими системными признаками: 1) элементный, 2) функциональный, 3) процессный.

Рекомендовано рассматривать экономический механизм деятельности предприятия как главную составляющую хозяйственного механизма, который отражает единство организационных, финансовых и экономических методов, способов, форм, инструментов и рычагов, с помощью которых осуществляется регулирование организационно-управленческих, финансово-экономических, производственно-технологических, организационно-технических, собственно экономических процессов и отношений с целью эффективного влияния на конечные результаты деятельности субъектов хозяйствования.

Разработан методический подход количественной оценки ФЭМДП, который включает основные составляющие оценки: организационно-технического уровня производства; финансового состояния предприятия; гибкости развития предприятия; чувствительности экономического механизма по трем направлениям. Особенность предложенного подхода заключается в

отдельной оценке: организационно-технического уровня производства; финансового состояния предприятия; гибкости предприятия; чувствительности экономического механизма и проведении расчета единого обобщенного интегрального показателя такой оценки ФЭМДП.

В качестве обязательного условия оценки предложен расчет показателя гибкости развития предприятия. Он показывает способность предприятия без существенного изменения производственного потенциала осваивать за определённые сроки новые услуги. При сравнительной оценке нескольких предприятий максимальное значение показателя гибкости свидетельствует о большей адаптации к рынку этих предприятий с учетом финансовых возможностей по сравнению с другими субъектами хозяйствования.

Усовершенствована методика оценки чувствительности экономического механизма по трем направлениям: организационно-технического уровня производства; финансового состояния предприятия; гибкости развития предприятия. На основе выбора наиболее существенных параметров, определяется степень их влияния на ФЭМДП при изменении величин этих параметров.

Разработан методический подход расчета интегрального показателя оценки ФЭМДП путем сравнения каждого из оценочных показателей предлагаемой общей модели с такими же показателями базисного года, в котором были наилучшие результаты деятельности предприятий.

В качестве подхода при принятии управленческих решений на автотранспортных предприятиях в условиях интеграционных процессов рекомендовано создавать и внедрять логистические производственно-распределительные цепи. Предложенный подход позволяет предприятиям транспортного комплекса: разработать взвешенные, обоснованные и конкурентные предложения в сфере предоставления транспортных услуг; достигать наиболее эффективной деятельности АТП; проводить экономически обоснованный выбор контрагента (на основе использования критерия, т.е. обобщенного интегрального показателя оценки ФЭМДП); обеспечить более устойчивую позицию на рынке транспортных услуг; выявлять свои конкурентные преимущества на рынке; создавать эффективную систему регулирования и контроля материальных и информационных потоков.

Предлагаемая модель оценки ФЭМДП позволяет без привлечения существенных дополнительных средств обеспечить получение объективной информации об эффективности функционирования экономического механизма, выявить резервы и направления совершенствования этого механизма, укрепить финансовое состояние автотранспортного предприятия. Основные результаты научно-практических исследований внедрены в практику деятельности АТП.

Ключевые слова: экономический механизм деятельности предприятия, потенциал, организационно-технический уровень, гибкость развития предприятия, оценка чувствительности, интегральный показатель, автотранспортное предприятие.

THE SUMMARY

Ovsyuchenko Y. V. Estimating the functioning of economic mechanism of transport enterprises. – Manuscript.

The thesis for candidate of economic sciences degree on speciality 08.00.04 – Economy and management of enterprises (of the economy's activity). – Ukrainian State Academy of Railway Transport, Kharkiv, 2008.

The thesis is devoted to the formation of the methods of estimating the functioning of economic mechanism of activity of motor transport enterprises (FEMAE).

The functioning of economic mechanism of the activity of enterprises as well as methods of estimating the FEMAEs used. A conceptual model of developing the organizational structure of transport enterprises and the flexibility index of development of enterprises are proposed. The thesis improves the methods of estimating the sensitivity in three directions: organizational and technical level of production; financial condition of an enterprise; flexibility of enterprise development. A systematic approach to the calculation of the integral index of FEMAE quantitative estimation is developed. The investigation proposes some directions of using the methods by comparing the magnitude of the indices estimated to those in the base year in which the results of activity were the best.

The model proposed enables without using considerable additional means to ensure obtaining objective information on functioning of the economic mechanism of transport enterprises, estimate it, reveal directions of improving such a mechanism, increase the profitability of its own manufacture and consolidate the financial condition of economic entities. The main theoretical and practical results are introduced into practice of activity of motor transport enterprises.

Keywords: economical mechanism of activity of an enterprise, potential, organizing technical level, flexibility of an enterprise, estimation of sensitivity, integral factor, motor transport enterprises.

Овсюченко Юрій Вікторович

**ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Надруковано згідно з оригіналом автора

Відповідальний за випуск к.е.н. Гришко С.В.

Підп. до друку 20.05.2008. Формат 60×84_{1/16}. Спосіб друку – ризографія.
Умов. друк. арк. 1,2. Облік.-вид. арк. 1,0. Наклад 100 прим.
Зам. № _____ Ціна договірна.

ХНУРЕ, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 14.

Віддруковано в навчально-науковому
видавничо-поліграфічному центрі ХНУРЕ
61166, м. Харків, пр. Леніна, 14.